

M45, den öppna stjärnhopen Plejaderna i stjärnbilden Oxen

Man kan förvånas över att Plejaderna finns med i Charles Messiers katalog överhuvudtaget. Hans katalog var ju en sammanställning över objekt på himlen som kunde misstas för att vara kometer. Messier letade efter nya kometer, och för honom själv var katalogen helt enkelt ett arbetsredskap. Men förvåningen handlar om att Plejaderna knappast kan misstas för att vara en eller flera kometer. För blotta ögat är Plejaderna kända sedan urminnes tider som en samling tämligen ljusa stjärnor och knappast något annat. Och Messier säger heller inget annat i sin katalog: *En stjärnhop känd under namnet Plejaderna ...* Men nu för tiden vet vi att Plejaderna, eller M45, är en öppen stjärnhop, ett antal stjärnor som fötts ur samma interstellära gasmoln men med svag gravitationell knytning till varandra.

Plejaderna anses vara bland de mest omskrivna himlafenomenen i stjärnvärlden. Redan Homeros på 700-talet före vår tideräknings början skrev i både Iliaden och Odysséen om dem. I Bibeln finns de och sedan framåt i tiden i ett otal litterära verk av skiftande karaktär. Namnet som vi använder ansluter sig till den grekiska mytologin. Plejaderna var döttrar till Atlas och Pleione. De kallas även *Sjustjärnorna*. Och på japanska heter de *Subaru*, som även är ett bilmärke med ett antal stjärnor som symbol. Egendomligt nog brukar man kunna se sex eller åtta stjärnor, och inte just sju. Detta beror på att de sjunde och åttonde stjärnorna ligger mycket nära varandra i ljusstyrka.

Antalet verkliga hopmedlemmar är dock mycket större, antagligen 500 eller ännu fler. Stjärnhopen är förstas närbelägen, endast 440 ljusår, och stjärnorna är unga, endast omkring 100 miljoner år. De kommer endast att bestå som stjärnhop i ytterligare 250 miljoner år. Sedan kommer hopen att upplösas och stjärnorna blir individer bland Vintergatans alla stjärnor.

Eftersom Plejaderna är belägna nära ekliptikan, endast fyra grader ovanför, kan det hända att dessa stjärnor skymms av månen (ockulteras). Det är ett vackert skådespel att se månen släcka ut stjärna efter stjärna i denna stjärnhop. Hopens skenbara diameter är 1–2 grader, medan månens endast är en halv.

Stjärnbilden Oxen med Plejaderna tillhör vinterns stjärnbilder, men kan ses långt fram på våren. Positionsangivelse är egentligen onödig, men för formens skull är rektascensionen 3 h 47 min och deklinationen +24° 07'. Så gå genast ut och spana in den. Ta med fältkikaren. Räkna antalet stjärnor du kan se med blotta ögat och jämför med vad du ser i fältkikaren! ★

Charles Messier (1730–1817) var en fransk astronom som ivrigt sökte efter nya kometer på himlen. För att undvika att blanda ihop kometer med andra himlakroppar ställde han upp en lista på hundratalet objekt, numera känd som Messierkatalogen. Denna katalog har sedermera blivit en källa till de allra vackraste himlakroppar som kan ses med mindre teleskop: stjärnhoper, nebulosor och galaxer.

Foto: Mats Olsson

Denna bild togs av Mats Olsson i Blekinge den 18 november 2008. Man ser tydligt på fotot att de ljusa stjärnorna är insvepta i nebulosaslöjor, vilka inte syns för blotta ögat. Längre trodde man att dessa slöjor var kvardröjande material från det moln som stjärnorna bildades ur. Numera anser man att det är interstellära moln, som stjärnhopen just nu råkar passera igenom.

